

MÄSKÄLÄN METTOLAN LUONTOSELVITYS HÄMEENLINNASSA

FM (biologi) Turkka Korvenpää
15.10.2024

Sisällys:

1. JOHDANTO	3
2. ALUEEN YLEISKUVAUS	3
3. PESIMÄLINNUT	4
3.1 Menetelmät	4
3.2 Tulokset ja johtopäätökset.....	5
4. LEPAKOT	7
4.1 Menetelmät	7
4.2 Tulokset ja johtopäätökset.....	8
5. HÄMEENKYLÄMÄNKUKKA	11
6. SUOSITUSTEN YHTEENVETO	11
7. KIRJALLISUUS JA LÄHTEET	11

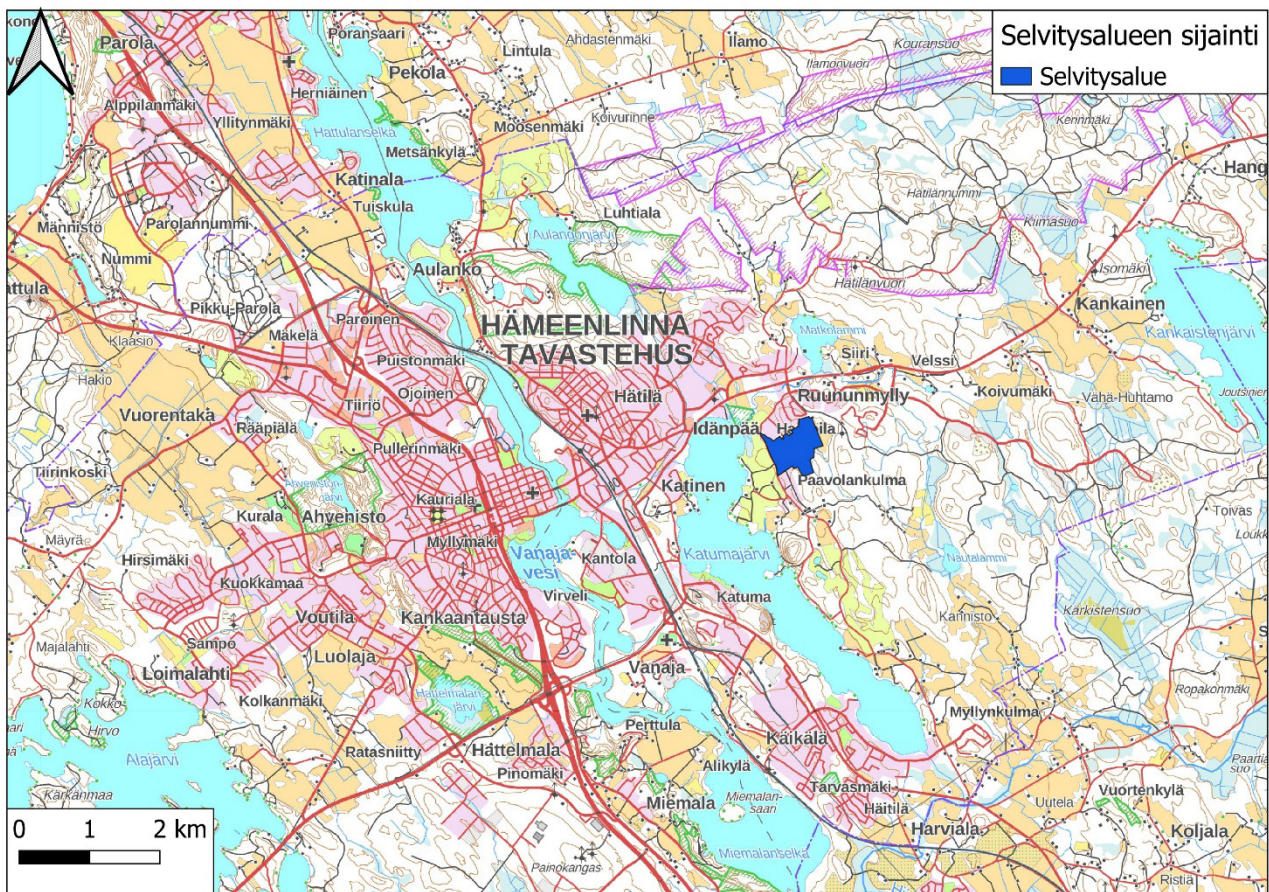
Kannen kuva: Hämeen kylmäkukka.

Pohjakartat ja ilmakuvat: © Maanmittauslaitos 08/2024

Luonto- ja ympäristötutkimus Envibio Oy
Hanhenkaari 10 as 16
21420 Lieto
Puh. 045-6793602
www.envibio.net

1. JOHDANTO

Hämeenlinnan kaupungin kaavoitus tilasi Luonto- ja ympäristötutkimus Envibio Oy:ltä luontoselvityksen Mäskälän Mettolan alueelta (kartta 1). Luontoselvitys sisältää lepakkokartoituksen, pesimälinnustokartoituksen ja hämeenkylmänkukan esiintymien kartoituksen. Selvityksen taustaksi tehtiin aineistopyyntö Suomen Lajitietokeskukselle. Työn suoritti FM (biologi) Turkka Korvenpää, ja selvitykseen liittyvät maastotyöt tehtiin helmikuussa 2024.

Kartta 1. Selvitysalueen sijainti.

2. ALUEEN YLEISKUVAUS

Selvitysalue sijaitsee Hämeenlinnan kaupunkikeskustan itäpuolella Harvoilassa (kartta 1). Sen pinta-ala on noin 40 ha. Alue rajautuu lännessä Vanajanlinnantiehen, pohjoisessa pientaloalueeseen, idässä Iso-Harvoilan entiselle peltoaukealle ja etelässä se ulottuu

Harvoilantien eteläpuolelle. Selvitysalueella on peltoa, metsää ja Harvoilanmäellä pientaloasutusta.

3. PESIMÄLINNUT

3.1 Menetelmät

Pesimälinnustoselvityksen taustaksi tehtiin aineistopyyntö Suomen Lajitietokeskukselle. Lajitietokeskuksen aineistot sisältävät tiedot mm. suurten petolintujen pesistä.

Pesimälinnustoselvityksen maastotyöt aloitettiin kolmella pöllökuuntelukierroksella, jotka tehtiin helmi-maaliskuussa (taulukko 1). Sää oli kaikkina iltoina tarkoitukseen hyvin sopiva. Pöllöjä kuunneltiin teiltä käsin, mutta yhtään pöllöä ei kuultu.

Taulukko 1. Pöllökartoituspäivät, kartoitusajat ja vallinnut säätila.

Päivä	Laskenta-aika	Sää
20.2.2024	17.30-18.25	Lämpötila +0 °C, 3 m/s, pilvisyys 8/8
18.3.2024	21.40-21.55	Lämpötila -8 °C, 1 m/s, pilvisyys 0/8
27.3.2024	21.50-22.10	Lämpötila +3 °C, 3 m/s, pilvisyys 4/8

Pesimälinnustoselvitystä jatkettiin kolmella kartoituslaskentakerralla touko-kesäkuussa (taulukko 2). Sää oli kaikkina kartoitusaamuina linnustokartoitukselle suotuisa. Lisäksi linnustoa havainnoitiin lepakkokartoituksen ja hämeen kylmänkukan esiintymien kartoituksen yhteydessä.

Kartoituslaskennassa selvitysalue käveltiin niin tiheästi läpi, että ainakin kaikki laulavat lintuyskilöt voitiin kohtuudellisella varmuudella havaita. Piholla ja viljellyillä pelloilla ei liikuttu. Apuvälineinä käytettiin kiikaria, GPS -laitetta sekä etukäteen tulostettuja suurimittakaavaisia karttoja. Kaikki havaitut lintuyskilöt merkittiin tulostetuille paperikartoille ja samalla merkittiin muistiin tieto lajista, sukupuolesta (jos mahdollista määrittää kiikarilla), yksilömäärästä ja käyttäytymisestä (laulava koiras, poikasille ruokaa kuljettava emo, varoitteleva lintu, pari ym.). Selvästi yli lentävät linnut jätettiin huomioimatta, mutta alle 50 metrin päässä selvitysalueen rajan ulkopuolella paikallisina havaitut yksilöt merkittiin muistiin, sillä niiden reviiiri sijoittuu suurella todennäköisyydellä osittain selvitysalueelle.

Taulukko 2. Lintulaskentapäivät, laskenta-ajat ja vallinnut säätila.

Päivä	Laskenta-aika	Sää
26.5.2024	7.00-8.40	+16 °C - +19 °C, 1 m/s – 2 m/s, pilvisyys 4/8 → 5/8
9.6.2024	5.10-6.30	+9 °C - +10 °C, 2 m/s – 4 m/s, pilvisyys 4/8 → 1/8
21.6.2024	4.55-6.10	+8 °C - +10 °C, 1 m/s, pilvisyys 4/8 → 5/8

Tehdyt lintuhavainnot vietiin paperikartoilta paikkatieto-ohjelmistoon erotellen eri laskentakertojen havainnot toisistaan. Reviiriksi tulkittiin kaikki havainnot laulavista koiraista, pesistä, ruokaa kuljettavista emoista, varoittelevista linnuista sekä muista paikallisina sopivassa pesimäympäristössä havaituista linnuista. Jo yhdellä laskentakerralla saatu havainto tulkittiin reviiriksi. Lähellä toisistaan tehtyjen eri laskentakertojen havaintojen tulkittiin tarkoittavan samaa reviiriä. Samaksi reviiriksi tulkittujen havaintojen välinen maksimietäisyys vaihteli hieman lajeittain, mutta nyrkkisääntönä voidaan pitää noin paria sataa metriä, jota kauempana toisistaan eri laskentapäivinä tehdyt havainnot tulkittiin eri reviireiksi. Käytännössä tulkinta oli pääosin yksiselitteistä.

3.2 Tulokset ja johtopäätökset

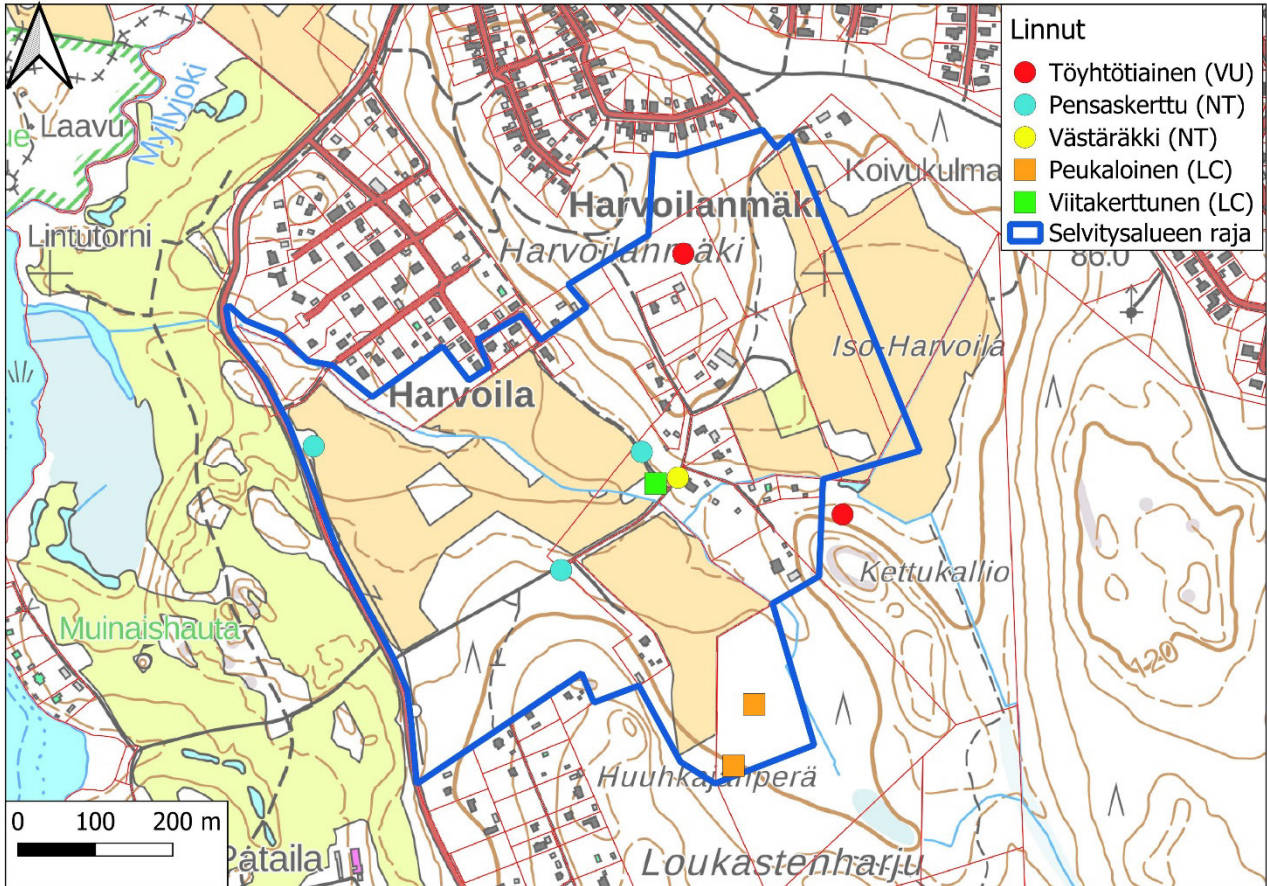
Selvitysalueella ja sen välittömässä lähiympäristössä tulkittiin pesivän kaikkiaan 27 lintulajia (taulukko 3). Lisäksi selvitysalueen koillisreunalla havaittiin silmälläpidettävä harakka ja Huuhkajanperällä kukkui käki. Ne pesivät ilmeisesti selvitysalueen ulkopuolella samoin kuin muutamassa paikassa tavattu käpytikka. Pelloilla ruokaili mm. naakkoja ja kalalokkeja.

Selvitysalueen pesimälinnusto on varsin tavanomaista. Lajistoon kuuluu yleisiä metsien ja pihojen lintuja. Pellot ovat niin pieniä, ettei niillä tavattu varsinaista peltolinnustoa kuten kiuruja. Alueella pesii kuitenkin joitakin huomionarvoisia lajeja. Vielä jokseenkin tavallinen, mutta vähentymisensä vuoksi vaarantuneeksi luokiteltu töyhtötiainen havaittiin Harvoilanmäen vanhassa kuusimetsässä ja Kettukallion kuusikossa selvitysalueen rajan tuntumassa. Karttaan 2 on merkitty havaintopaikat, sillä täsmällinen pesäpaikka ei ole tiedossa. Töyhtötiainen pesii vanhoissa havumetsissä ja kumpikin havaintopaikka on sille sopivaa pesimäympäristöä. Silmälläpidettävällä pensaskertulla oli kolme reviiriä. Se pesii yleisenä erilaisilla pensaikkomailla ja pensoittuneilla hakkuualoilla. Silmälläpidettävä västäräkki on tavallinen, mutta vähentynyt, pihalintu. Sillä oli reviiri Harvoilantien pientaloalueella, jossa kuultiin myös laulava viitakerttunen. Västäräkkejä nähtiin myös Vanajanlinnantien varrella. Viime aikoina runsastuneella peukaloisella oli kaksi reviiriä selvitysalueen eteläosassa.

Pesimälinnustoon perustuvia maankäyttösuosituksia ei esitetä. Mitä enemmän Harvoilanmäellä ja Kettukallion ympäristössä säilyy vanhaa puustoa kasvavaa metsää sitä paremmat edellytykset töyhtöiaisella on säilyä alueen linnustossa.

Taulukko 3. Selvitysalueen pesimälinnusto.

Tieteellinen nimi	Suomenkielinen nimi	Parimäärä	Status
<i>Acrocephalus dumetorum</i>	viitakerttunen	1	LC
<i>Anthus trivialis</i>	metsäkirvinen	3	LC
<i>Certhia familiaris</i>	puukiipijä	1	LC
<i>Columba palumbus</i>	sepelkyyhky	4	LC
<i>Corvus corone</i>	varis	1	LC
<i>Cyanistes caeruleus</i>	sinitiainen	4	LC
<i>Emberiza citrinella</i>	keltasirkku	4	LC
<i>Erithacus rubecula</i>	punarinta	5	LC
<i>Ficedula hypoleuca</i>	kirjosieppo	5	LC
<i>Fringilla coelebs</i>	peippo	15	LC
<i>Lophophanes cristatus</i>	töyhtöiainen	2	VU
<i>Motacilla alba</i>	västaräkki	1	NT
<i>Muscicapa striata</i>	harmaasieppo	3	LC
<i>Parus major</i>	talitiainen	11	LC
<i>Phasianus colchicus</i>	fasaani	3	NA
<i>Phylloscopus collybita</i>	tiltalti	7	LC
<i>Phylloscopus trochilus</i>	pajulintu	13	LC
<i>Regulus regulus</i>	hippiäinen	2	LC
<i>Sylvia atricapilla</i>	mustapääkerttu	4	LC
<i>Sylvia borin</i>	lehtokerttu	7	LC
<i>Sylvia communis</i>	pensaskerttu	3	NT
<i>Sylvia curruca</i>	hernekerttu	4	LC
<i>Troglodytes troglodytes</i>	peukaloinen	2	LC
<i>Turdus iliacus</i>	punakylkirastas	3	LC
<i>Turdus merula</i>	mustarastas	7	LC
<i>Turdus philomelos</i>	laulurastas	2	LC
<i>Turdus pilaris</i>	räkättirastas	muutama	LC

Kartta 2. Huomionarvoiset lintulajit. (VU=vaarantunut, NT=silmälläpidettävä, LC=elinvoimainen)

4. LEPAKOT

4.1 Menetelmät

Kaikki Suomessa esiintyvät lepakkolajit sisältyvät EU:n luontodirektiivin IV-liitteeseen, joten niiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen heikentäminen ja hävittäminen on kielletty.

Lepakkoja havainnoitiin detektorilla (Echo Meter Touch 2 Pro) neljänä yönä (taulukko 4) kulkien karttoihin 3-6 merkityt reitit. Reitit sijoitettiin lepakoiden kannalta ennalta arvioiden keskeisiin ympäristöihin. Säätila oli kaikkina öinä tarkoitukseen hyvin sopiva. Detektorilla havaittujen lepakkojen sijainti merkittiin kartalle ja laji määritettiin. Mahdollisuuksien mukaan pyrittiin saamaan selville myös yksilöiden lukumäärä. Viiksisipiä ja isoviiksisipiä ei eroteltu, sillä näitä lajeja ei voi erottaa toisistaan detektorilla. Pesimälinnustokartoituksen yhteydessä etsittiin lepakoille sopivia päiväpiiloja sekä talvehtimis- ja lisääntymispaikkoja (mm. kolopuita ja maakellareita). Rakennuksia ei tutkittu.

Taulukko 4. Detektorihavainnointiajat ja vallinnut säätila.

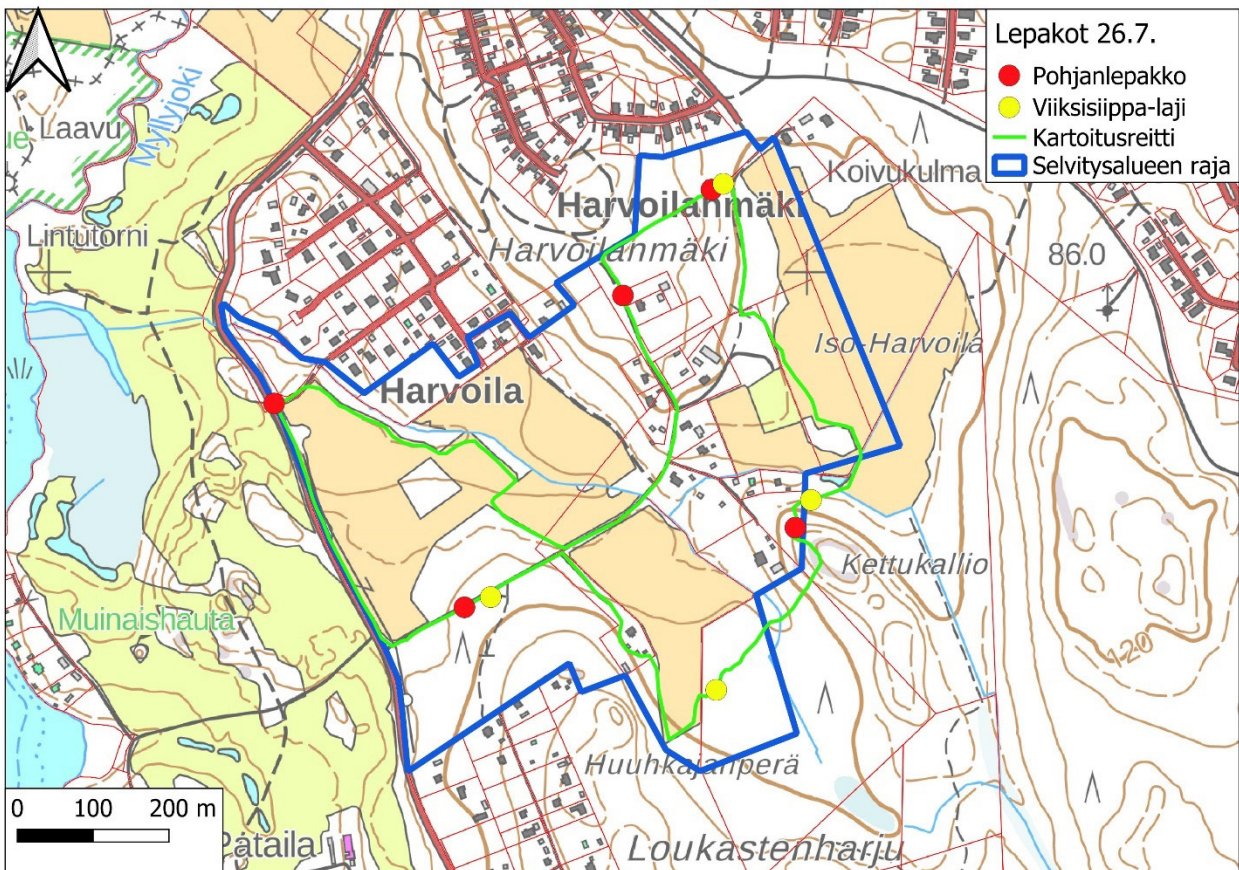
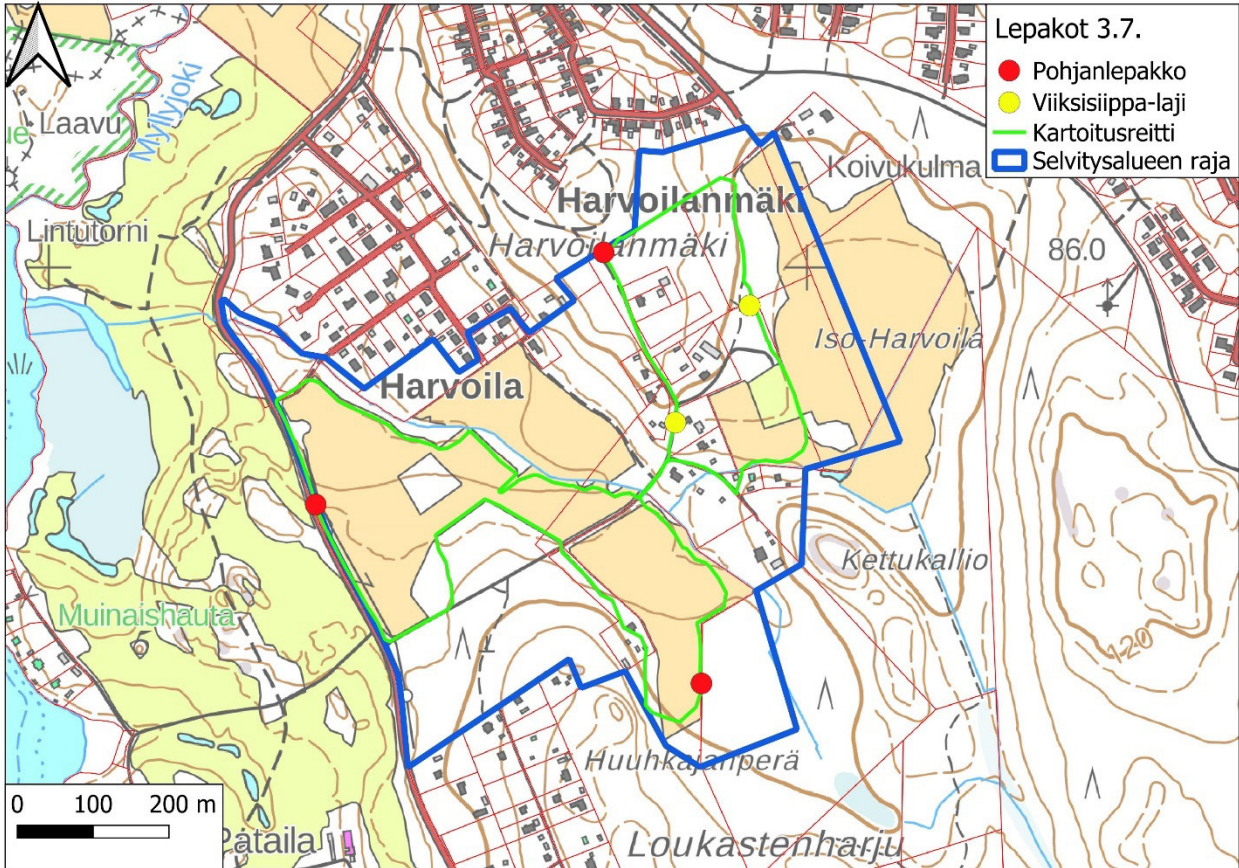
Päivä	Havainnointiaika	Sää
3.7.2024	0.45-1.40	Lämpötila +15 °C - +14 °C, 2 m/s – 3 m/s, pilvisyys 0/8 → 1/8
26.7.2024	22.54-23.51	Lämpötila +19 °C - +18 °C, 0 m/s – 1 m/s, pilvisyys 0/8
17.8.2024	22.10-23.00	Lämpötila +15 °C, 3 m/s – 4 m/s, pilvisyys 0/8
21.8.2024	22.30-23.20	Lämpötila +18 °C - +17 °C, 3 m/s – 4 m/s, pilvisyys 3/8 → 4/8

4.2 Tulokset ja johtopäätökset

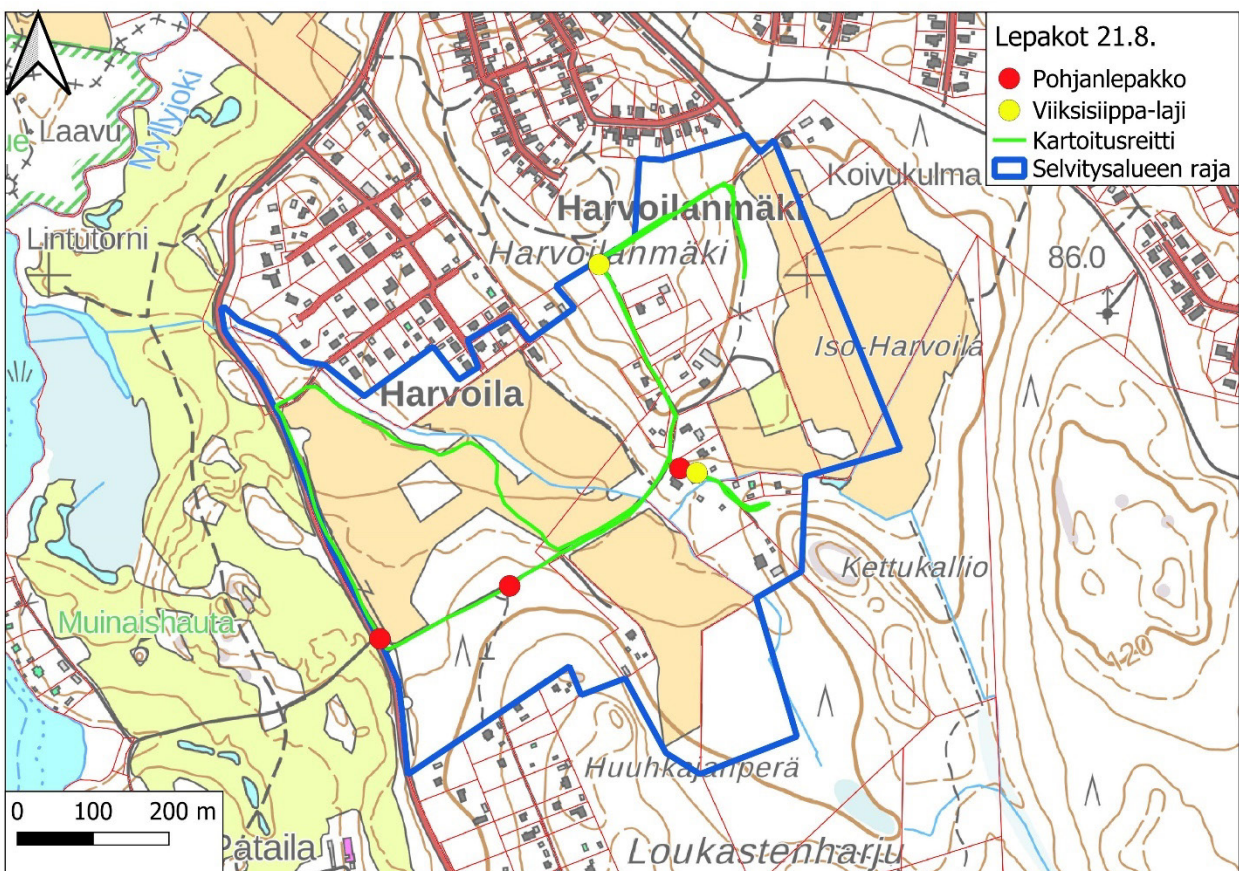
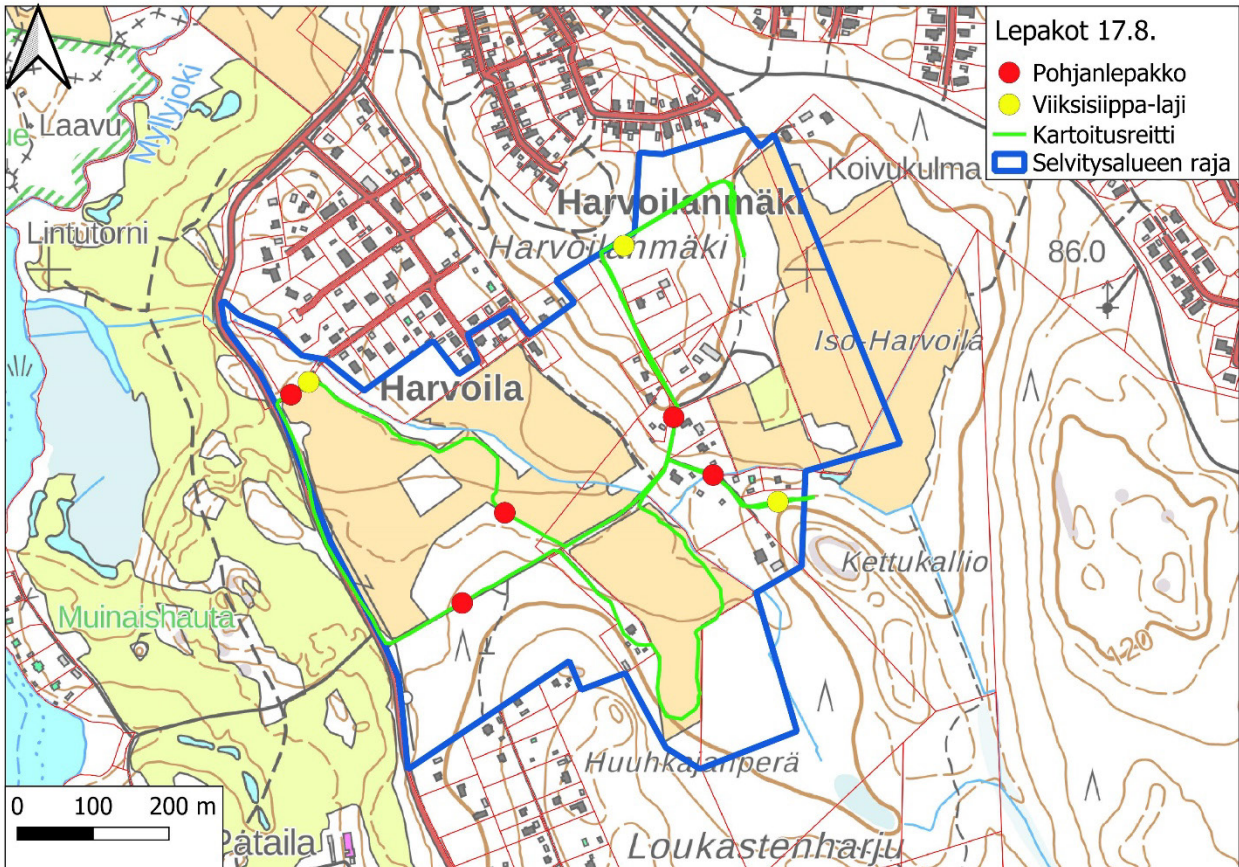
Selvitysalueella havaittiin pohjanlepakoita ja viiksisiippoja / isoviiksisiippoja (kartat 3-6). Havainnot sijoittuivat melko tasaisesti kuljettujen reittien varrelle, eikä keskittymiä ollut. Viiksisiippahavainnot tehtiin kuitenkin selvitysalueen metsäisimmissä osissa, mikä onkin luonnollista, sillä viiksisiippa ja isoviiksisiippa suosivat metsiä. Pohjanlepakko ruokailee sen sijaan metsänreunoissa, puutarhoissa ja teiden ja polkujen muodostamissa latvusaukkokäytävissä myös metsissä. Havaintojen perusteella ei rajattu lepakoille tärkeitä saalistusalueita, jotka tulisi huomioida maankäytössä.

Selvitysalueella ja sen lähiympäristössä on jonkin verran hieman vanhempiakin rakennuksia, joista lepakot voivat löytää sopivia päiväpiilopaikkoja tai joissa ne voivat lisääntyäkin. Rakennusten iällä ei sinällään ole merkitystä, mutta lepakoiden pääsy vanhempiin rakennuksiin on usein uusia todennäköisempää. Sen sijaan muita sopivia päiväpiilopaikkoja (kuten kolopuita), lisääntymispaikkoja tai talvehtimispaikkoja ei löytynyt. Kolopuita voi toki aina jäädä löytymättä, ja niitä syntyy koko ajan lisää tikkojen hakatessa pesäkolojaan. Toisaalta puiden kaatuessa kolopuita häviää.

Varsinaisia lepakoihin perustuvia maankäyttösuosituksia ei anneta, mutta jos alueelle syntyy kolopuita, olisi ne hyvä säästää. Lisäksi keinovalaistuksessa olisi hyvä suosia ylhäältä alaspäin suuntautuvaa valoa, koska tämä vähentää valaistuksen lepakoille aiheuttamaa häiriötä. Jos olemassa olevia rakennuksia puretaan, olisi ennen purkua hyvä selvittää, käyttävätkö lepakot niitä.

Kartat 3-4. Lepakkohavainnot ja kartoitusreitit heinäkuussa.

Kartat 5-6. Lepakkohavainnot ja kartoitusreitit elokuussa.

5. HÄMEENKYLmäNKUKKA

Selvitysalueelta oli ennestään tiedossa yksi erittäin uhanalaisen, rauhoitetun ja erityisesti sekä kiireellisesti suojeltavan hämeen kylmäkukan kasvupaikka. Sen tarkempaa sijaintia ei mainita tässä raportissa, sillä hämeen kylmäkukka kuuluu nk. sensitiivisiin lajeihin, joiden esiintymätiedot ovat luonnonsuojelullisista syistä salassa pidettäviä. Tieto kasvupaikan sijainnista on toimitettu erillisenä tiedonantona tilaajalle. Kasvupaikka tarkastettiin 3.5.2024 ja 26.5.2024, jolloin hämeen kylmäkukkaa etsittiin myös muualta selvitysalueelta. Toukokuun alussa kylmäkukan lehdet olivat vasta aukeamassa, mutta 26.5. ne olivat jo täysin kehittyneitä. Kasvi ei kukkinut vuonna 2024. Kylmäkukkaa ei löytynyt ennestään tiedossa olleen esiintymän lisäksi muualta selvitysalueelta. Harvoilanmäen polkujen ja teiden varsilla voisi olla lajille sopivia kasvupaikkoja.

6. SUOSITUSTEN YHTEENVETO

Selvitysalueella sijaitsee yksi erittäin uhanalaisen, rauhoitetun ja erityisesti sekä kiireellisesti suojeltavan hämeen kylmäkukan kasvupaikka. Tämä ennestään tunnettu esiintymä tulee säästää ja samalla huolehtia, ettei kasvupaikka muutu varjoisammaksi tai kasva umpeen.

Pesimälinnustoon perustuvia maankäyttösuosituksia ei esitetä. Mitä enemmän Harvoilanmäellä ja Kettukallion ympäristössä säilyy vanhaa puustoa kasvavaa metsää sitä paremmat edellytykset uhanalaisella töyhtötiäisellä on säilyä alueen linnustossa.

Varsinaisia lepakoihin perustuvia maankäyttösuosituksia ei anneta, mutta jos alueelle syntyy kolopuita, olisi ne hyvä säästää. Lisäksi keinovalaistuksessa olisi hyvä suosia ylhäältä alaspäin suuntautuvaa valoa, koska tämä vähentää valaistuksen lepakoille aiheuttamaa häiriötä. Jos olemassa olevia rakennuksia puretaan, olisi ennen purkua hyvä selvittää, käyttävätkö lepakot niitä.

7. KIRJALLISUUS JA LÄHTEET

Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.

Koskimies, P. & Väisänen, R. A. 1988. Linnustonseurannan havainnointiohjeet. 2.uusittu painos. Helsingin yliopiston eläinmuseo, Helsinki. 143 s.

Mäkelä, K. & Salo, P. 2024. Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi. Opas tekijälle, tilaajalle ja viranomaiselle. 2. korjattu painos. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 43/2023. 374 s.

Suomen Lajitietokeskus 2024. <http://tun.fi/HR.48>, <http://tun.fi/HR.169>, <http://tun.fi/HR.203>, <http://tun.fi/HR.435>, <http://tun.fi/HR.1747>, <http://tun.fi/HR.3211>, <http://tun.fi/HR.3553>, <http://tun.fi/HR.3931>, <http://tun.fi/HR.4914> (haettu 10.4.2024).

Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus (2021). Suomen lajien alueellinen uhanalaisuusarviointi 2020. <https://www.ymparisto.fi/punainenlista>